

1. UVOD

Analiza uzroka smrtnosti predstavlja jedan od ključnih segmenata demografskih i javnozdravstvenih istraživanja, jer omogućava uvid u zdravstveno stanje stanovništva, efikasnost zdravstvenog sistema, kao i identifikovanje dominantnih zdravstvenih rizika u određenim sredinama. Struktura smrtnosti prema uzrocima značajno se razlikuje u zavisnosti od geografskih, socijalno-ekonomskih, demografskih i kulturnih karakteristika posmatranih područja.

Predmet ovog istraživanja jeste učestalost uzroka smrti u odabranim opštinama jugozapadne Srbije: **Nova Varoš, Priboj, Prijepolje, Sjenica, Raška i Tutin**. Analiza se zasniva na podacima o ukupnom broju umrlih i klasifikaciji uzroka smrti prema međunarodno priznatim grupama bolesti, uključujući zarazne i parazitarne bolesti, tumore, bolesti sistema krvotoka, bolesti sistema za disanje, varenje, nervnog sistema, kao i povrede i ostale spoljašnje uzroke smrti.

Podaci su preuzeti sa web prezentacije RZS Srbije, u delu: Umrli prema uzroku smrti, 2023. Sa linka <https://publikacije.stat.gov.rs/G2025/Xls/G202513052.xlsx> dana 04.01.2025.

Cilj istraživanja je da se:

- identifikuju dominantni uzroci smrti u svakoj posmatranoj opštini,
- sagleda razlika u strukturi smrtnosti između opština,
- utvrde zajednički obrasci i specifičnosti koje mogu ukazivati na lokalne zdravstvene i demografske probleme.

Rezultati ovakve analize mogu poslužiti kao osnova za dalje epidemiološke studije, planiranje zdravstvenih intervencija, kao i za unapređenje preventivnih i kurativnih zdravstvenih politika na lokalnom i regionalnom nivou.

2. ANALIZA SMRTI PO OPŠTINAMA

2.1. Nova Varoš

U opštini Nova Varoš zabeleženo je ukupno **225 smrtnih slučajeva**. Najdominantniji uzrok smrti predstavljaju **bolesti sistema krvotoka**, sa **95 slučajeva**, što čini više od dve petine ukupne smrtnosti. Na drugom mestu su **tumori** sa **61 slučajem**, dok su **bolesti sistema za disanje** zastupljene sa **26 smrtnih ishoda**.

Ostali uzroci smrti javljaju se znatno ređe. Zabeleženi su manji brojevi smrti od **bolesti mokraćno-polnog sistema (8)**, **bolesti sistema za varenje (7)** i **zaraznih i parazitarne bolesti (5)**. Smrti usled povreda i spoljašnjih uzroka iznose **3 slučaja**, dok su pojedine grupe uzroka u potpunosti odsutne, što ukazuje na relativno usku strukturu smrtnosti, dominantno vezanu za hronične nezarazne bolesti.

2.2. Priboj

U Priboju je registrovano **339 smrtnih slučajeva**, što je znatno više u poređenju sa Novom Varoš. Najizraženiji uzrok smrti su **bolesti sistema krvotoka**, sa čak **180 smrtnih ishoda**, što predstavlja preko polovine ukupne smrtnosti u ovoj opštini.

Slede **tumori** sa **52 slučaja**, kao i **bolesti sistema za disanje (36)**. U manjoj meri su prisutne smrti od **bolesti sistema za varenje (11)**, **bolesti mokraćno-polnog sistema (12)** i **simptoma i neklasifikovanih stanja (7)**. Povrede i spoljašnji uzroci učestvuju sa **10 smrtnih slučajeva**, dok su određene grupe uzroka, poput perinatalnih stanja i trudnoće, u potpunosti odsutne.

2.3. Prijepolje

Prijepolje ima najveći broj umrlih među posmatranim opštinama – ukupno **424 smrtna slučaja**. Kao i u prethodnim opštinama, **bolesti sistema krvotoka** predstavljaju vodeći uzrok smrti sa **217 slučajeva**.

Na drugom mestu su **tumori (76)**, dok **bolesti sistema za disanje (37)** i **bolesti sistema za varenje (22)** imaju značajan udeo. U Prijepolju se beleži i relativno veći broj smrti usled **povreda i spoljašnjih uzroka (20)** u poređenju sa ostalim opštinama. Prisutni su i sporadični slučajevi smrti vezani za **perinatalna stanja, trudnoću i rađanje**, kao i **urođene malformacije**, što ukazuje na širu i raznovrsniju strukturu uzroka smrtnosti.

2.4. Sjenica

U Sjenici je evidentirano **258 smrtnih slučajeva**. Najčešći uzrok smrti su **bolesti sistema krvotoka**, sa **138 slučajeva**, što čini dominantnu grupu uzroka. Slede **tumori (54)**, dok su **bolesti sistema za disanje (10)** i **bolesti sistema za varenje (9)** znatno manje zastupljene.

U ovoj opštini zabeležen je i manji broj smrti usled **bolesti nervnog sistema i čula, duševnih poremećaja**, kao i **perinatalnih stanja**. Povrede i spoljašnji uzroci čine **8 smrtnih slučajeva**, što ukazuje na umeren nivo spoljašnjih rizika u strukturi smrtnosti.

2.5. Raška

Opština Raška beleži ukupno **302 smrtna slučaja**. Kao i u ostalim opštinama, vodeći uzrok smrti su **bolesti sistema krvotoka**, sa **165 slučajeva**. **Tumori** zauzimaju drugo mesto sa **64 smrtna ishoda**.

Značajan je i broj smrti usled **bolesti nervnog sistema i čula (10)**, dok su **bolesti sistema za disanje i varenje** podjednako zastupljene sa po **9 slučajeva**. Povrede i spoljašnji uzroci iznose **18 smrtnih slučajeva**, što je relativno visok broj u poređenju sa nekim drugim opštinama, ukazujući na potrebu dodatne analize bezbednosnih i životnih uslova.

2.6. Tutin

U Tutinu je registrovano **220 smrtnih slučajeva**, što ga svrstava među opštine sa manjim ukupnim brojem umrlih. Dominantni uzrok smrti su **bolesti sistema krvotoka**, sa **125 slučajeva**, dok **tumori** čine **50 smrtnih ishoda**.

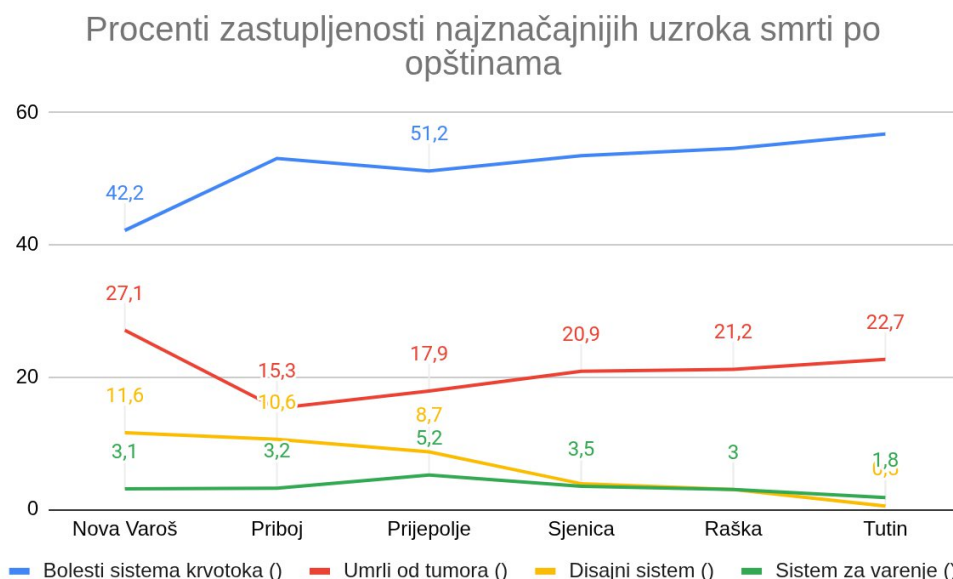
Posebnost Tutina ogleda se u veoma malom broju smrti od **bolesti sistema za disanje (1)** i **bolesti sistema za varenje (4)**. Zabeleženi su pojedinačni slučajevi smrti vezani za **trudnoću, rađanje i perinatalna stanja**, kao i **urođene malformacije**, dok su **povrede i spoljašnji uzroci** relativno retki (5 slučajeva).

3. UPOREDNA ANALIZA SMRTNOSTI PO OPŠTINAMA

3.1. Ukupan broj umrlih po opštinama i udeli u procentima najznalajnijih uzročnika

Opština	Ukupan broj umrlih	Bolesti sistema krvotoka (%)	Umrli od tumora (%)	Disajni sistem (%)	Sistem za varenje (%)
Nova Varoš	225	42,2 %	27,1 %	11,6 %	3,1 %
Priboj	339	53,1 %	15,3 %	10,6 %	3,2 %
Prijepolje	424	51,2 %	17,9 %	8,7 %	5,2 %
Sjenica	258	53,5 %	20,9 %	3,9 %	3,5 %
Raška	302	54,6 %	21,2 %	3,0 %	3,0 %
Tutin	220	56,8 %	22,7 %	0,5 %	1,8 %

Rangiranje po ukupnoj smrtnosti pokazuje da Prijepolje ima ubedljivo najveći broj umrlih, dok Tutin i Nova Varoš imaju najmanji ukupni obim smrtnosti među posmatranim opštinama.

3.2. Uporedna analiza vodećeg uzroka smrti – bolesti sistema krvotoka

Opština	Broj umrlih	Udeo u ukupnoj smrtnosti (%)
Nova Varoš	95	42,2 %
Priboj	180	53,1 %
Prijepolje	217	51,2 %
Sjenica	138	53,5 %
Raška	165	54,6 %
Tutin	125	56,8 %

Bolesti sistema krvotoka predstavljaju **dominantan uzrok smrti u svim opštinama**, sa udelom koji se kreće od **42,2 % u Novoj Varoši** do čak **56,8 % u Tutinu**. Ovi podaci ukazuju na izražen teret kardiovaskularnih bolesti na regionalnom nivou.

3.3. Uporedna analiza tumora

Opština	Broj umrlih od tumora	Udeo (%)
Nova Varoš	61	27,1 %
Priboj	52	15,3 %
Prijepolje	76	17,9 %
Sjenica	54	20,9 %
Raška	64	21,2 %
Tutin	50	22,7 %

Tumori su **drugi vodeći uzrok smrti u svim opštinama**. Najveći relativni udeo beleži Nova Varoš, dok Priboj ima najmanji procenat smrtnosti od malignih oboljenja.

3.4. Smrtnost od bolesti sistema za disanje i varenje

Opština	Disajni sistem (%)	Sistem za varenje (%)
Nova Varoš	11,6 %	3,1 %
Priboj	10,6 %	3,2 %
Prijepolje	8,7 %	5,2 %
Sjenica	3,9 %	3,5 %
Raška	3,0 %	3,0 %
Tutin	0,5 %	1,8 %

Vidljive su značajne razlike među opštinama. Nova Varoš i Priboj imaju izraženiju smrtnost od respiratornih bolesti, dok Tutin beleži izuzetno nizak udeo ovih uzroka.

3.5. Opšti obrasci i razlike

Uporedna analiza pokazuje sledeće obrasce:

- Sve opštine karakteriše **visok udeo hroničnih nezaraznih bolesti**.
- Postoje značajne razlike u strukturi smrtnosti od tumora i respiratornih bolesti.
- Urbanije i saobraćajno opterećenije opštine imaju veći udeo smrti od spoljašnjih uzroka.
- Manje opštine pokazuju homogeniju strukturu uzroka smrti.

4. ZAKLJUČAK

Sprovedena analiza učestalosti uzroka smrti u odabranim opštinama jugozapadne Srbije – **Nova Varoš, Priboj, Prijepolje, Sjenica, Raška i Tutin** – omogućila je sagledavanje osnovnih obrazaca smrtnosti i identifikovanje dominantnih zdravstvenih problema u ovom regionu. Na osnovu dostupnih podataka može se zaključiti da postoje izražene sličnosti u strukturi smrtnosti, ali i određene razlike koje odražavaju lokalne demografske, socijalne i zdravstvene specifičnosti.

Najznačajniji nalaz istraživanja jeste da **bolesti sistema krvotoka predstavljaju vodeći uzrok smrti u svim posmatranim opštinama**, sa udelom koji u većini slučajeva prelazi polovinu ukupne smrtnosti. Ovakav obrazac ukazuje na visok teret kardiovaskularnih oboljenja i potvrđuje potrebu za intenzivnijim preventivnim merama, ranom dijagnostikom i unapređenjem dostupnosti zdravstvene zaštite, naročito u primarnom zdravstvenom sektoru.

Tumori zauzimaju drugo mesto u strukturi smrtnosti u svim opštinama, ali sa izraženim razlikama u relativnom udelu. Pojedine opštine, poput Nove Varoši i Tutina, beleže veći procenat smrti od malignih oboljenja, što može ukazivati na razlike u starosnoj strukturi stanovništva, životnim navikama ili dostupnosti preventivnih i dijagnostičkih programa.

Analiza je takođe pokazala da su **bolesti sistema za disanje i varenje** prisutne u manjoj, ali ne zanemarljivoj meri, pri čemu se uočavaju značajne međuopštinske razlike. Posebno se izdvaja Tutin sa izuzetno niskim udelom respiratornih bolesti, dok Nova Varoš i Priboj imaju relativno veće učešće ovih uzroka smrti.

Smrtnost usled **povreda, trovanja i ostalih spoljašnjih uzroka** pokazuje izraženiju zastupljenost u opštinama sa većim brojem stanovnika i većom saobraćajnom i ekonomskom aktivnošću, kao što su Prijepolje i Raška. Ovi nalazi ukazuju na potrebu jačanja mera bezbednosti, preventivnih kampanja i unapređenja sistema hitne medicinske pomoći.

Istraživanje potvrđuje da je smrtnost u posmatranim opštinama dominantno uslovljena hroničnim nezaraznim bolestima, uz ograničen, ali važan doprinos ostalih uzroka smrti. Dobijeni rezultati mogu poslužiti kao osnova za dalje, detaljnije epidemiološke analize koje bi uključile starosnu i polnu strukturu stanovništva, kao i kao relevantan analitički okvir za planiranje i unapređenje lokalnih i regionalnih zdravstvenih politika.